

PLATÓ

1. Vaig acabar per adquirir el convenciment que els Estats actuals estan, sense excepció, mal governats; en efecte, tot el que fa referència a la seva legislació no té remei, sense una extraordinària reforma, acompanyada, a més a més, de la sort per implantar-la.

I em vaig veure obligat a reconèixer, a lloança de l'autèntica filosofia, que d'ella en depèn poder obtenir una visió perfecte i total del que és just, tant en el terreny polític com en el privat, i que el gènere humà no cessarà en els seus mals fins que aquells que són veritables i rectes filòsofs no ocupin els llocs públics, o bé aquells que exerceixen el poder en els Estats arribin, per un especial favor diví, a ser filòsofs en l'autèntic sentit de la paraula

Plató: *Carta VII*, 326a

METAFÍSICA (Teoria de la realitat)

2. Essent això així, cal admetre que existeix una primera realitat: el que té una forma immutable, el que de cap manera no neix ni pereix; el que mai no admet en si cap element vingut d'una altra banda, el que mai no es transforma en una altra cosa, el que no és perceptible ni per la vista ni per cap altre sentit, el que sols l'enteniment pot contemplar. Hi ha una segona realitat que porta el mateix nom: és semblant a la primera, però cau sota l'experiència dels sentits, és engendrada, sempre està en moviment, neix en un lloc determinat per a desaparèixer de seguida; és accessible a l'opinió unida a la sensació. Finalment existeix sempre un tercer gènere, el del lloc: no pot morir i brinda un indret a tots els objectes que neixen. Ell mateix no és perceptible més que gràcies a una espècie de raonament híbrid, que no va de cap manera acompanyat de la sensació; amb prou feines s'hi pot creure.

Plató, *Timeu* 52 a-b

3. Imagina't algú que, en mirar alçant el cap, observa en el sostre una varietat de colors. Segons el que defenses, hauríem de dir que hi veu amb la intel·ligència i no amb els ulls. Potser tu tens raó i sóc jo qui pensa d'una manera massa simple. Però no puc deixar de creure que l'única ciència que obliga l'ànima a mirar enlaire és la que té per objecte l'ésser i el que és invisible. [...] Ens hem de servir de la imatge policromada del cel com a exemple per comprendre millor totes aquestes coses. Imaginem, per exemple, que ens trobéssim per atzar uns dibuixos extraordinaris meravellosament traçats per Dèdal o per qualsevol altre artista o pintor. És cert que qualsevol expert en geometria, en veure'ls, pensaria que eren una obra mestra ben difícil d'imitar, però trobaria ridícula la idea d'examinar-los acuradament per poder copsar en ells la veritable igualtat, o l'essència del que sigui ser doble, o de qualsevol altra proporció.

Plató, *República*, 529-530

3. Les Idees són l'essència o identitat de l'ésser

L'essència (ousía) en si de l'ésser de la qual donàvem raó en preguntar i respondre, potser es troba sempre de la mateixa manera i en idèntica condició, o ara és d'una manera, adés d'una altra? L'igual en si, el bell en si, el que cada cosa és en si, tot allò que realment és, admet alguna vegada qualsevol mena de canvi? O el que són cadascuna d'aquestes realitats en si, que tenen una forma (eidos) única, es manté

sempre idèntic i en les mateixes condicions, i mai ni enlloc ni de cap manera no accepta cap variació?

-És necessari -va dir Cebes- que es mantinguin idèntiques i en les mateixes condicions, Sòcrates.

-Què passa amb la multitud de coses belles, com per exemple persones o cavalls o vestits o qualsevol altre gènere de coses semblants, o de coses iguals, o de totes aquelles que són homònimes amb les d'abans? Potser es mantenen idèntiques, o, tot el contrari que aquelles, ni són iguals a si mateixes, ni unes a les altres ni, en una paraula, mai de cap manera idèntiques?

-És com dius -va dir Cebes-, aquestes coses mai no es presenten de la mateixa manera.

-No és cert que aquestes coses pots tocar-les i veure-les i captar-les amb els sentits, mentre que a les que es mantenen idèntiques no és possible captar-les mai amb cap altre mitjà, sinó amb el raonament de la intel·ligència, ja que tals entitats són invisibles i no són objectes de la mirada?

-Dius completament veritat -va contestar.

-Admetrem, doncs, si vols -va dir-, dues classes de realitat, l'una visible, l'altra invisible.
Plató, *Fedó*, 78d-79a.

4. Sòcrates. -Ai, què bé parles! Però, ja que tu m'animes, em vaig a convertir el més possible en aquest home i intentaré preguntar-te. Perquè si tu li exposessis a ell aquest discurs que dius sobre les ocupacions belles, t'escoltaria i, en quant acabessis de parlar, no et preguntaria més que sobre allò bell, perquè té aquest costum, i et diria: Estranger d'Elis, digues-me, si us plau, els que són justos no ho són per la justícia? Tingues la bondat de respondre'm, Hípies.

Hípies. – Respondré que és per la justícia.

-I la justícia no és quelcom en si mateixa?

– Sens dubte.

– Igualment, no són savis els savis per la saviesa, i tot el que és bo, no ho és pel bé?

-Com podria ser d'una altra manera?

-I són aquestes coses reals? No ho negaràs, sens dubte?

– Sí, són reals.

– I totes les coses belles, no són belles també per la bellesa?

– Sí, per la bellesa.

– Que és una cosa real.

– Real sens dubte.

Hípies Major, 287cd.

5. La teoria de la participació:

- Opines, segons dius, que hi ha unes idees que donen nom a les coses que participen d'elles, com ara són semblants les coses que participen de la semblança, grans les que participen de la grandària, belles i justes les que participen de la bellesa i de la justícia?

- Exactament, digué Sòcrates.

- Aleshores, de què participa cada cosa, de tota la idea, o bé d'una part? no hi pot haver, a més d'aquestes, alguna altra mena de participació?

- Ja em diràs!, respongué.

- Així, què opines? En totes i cadascuna de les coses hi ha la idea tota sencera, encara que aquesta és única, o què?

- Quin impediment hi ha, Parmènides? digué Sòcrates

- Així doncs, encara que és única i la mateixa, al mateix temps es trobarà tota sencera en moltes coses individuals, i d'aquesta manera pot trobar-se separada d'ella mateixa.

- No, digué, és, si de cas, com ara el dia, que encara que és l'únic i el mateix, a la vegada és en molts llocs, i no està pas, ni de bon tros, separat d'ell mateix: doncs igualment cadascuna de les idees, tot i que és única, pot estar ella mateixa en totes les coses.

Plató, *Parmènides*, 130 e -131 b

4. Les idees com a causa de les coses

A mi em sembla que si existeix una cosa bella, a més del bell en si, no és bella per cap altra causa que pel fet que participa del bell en si (...). Així doncs, si algú em diu que una cosa qualsevol és bella, sigui pel seu color brillant, sigui pel seu aspecte (...), jo tinc la simple, senzilla i potser ingènua convicció que no la fa bella cap altra cosa que la presència o la comunitat en la bellesa en si (...) afirmo que és per la bellesa que totes les coses belles resulten belles

Plató: *Fedó*, 100c-e

6. Les idees i el Bé com a causa final o teleològica

Tot escoltant, un dia, algú que llegia un llibre d'Anaxàgores, segons va dir, i que afirmava que la ment ho ordena tot i n'és la causa, vaig considerar que estava molt bé aquesta causa, i que d'alguna manera la ment fos la causa de tot; si de debò era així, aquesta ment ordenadora ho ordenaria tot i arranjaria cada cosa de la millor manera possible. Si, doncs, hom volia trobar, en relació a qualsevol cosa, per quina causa neix o mor o existeix, caldria trobarne la seva millor forma possible d'ésser, de patir, o de fer qualsevol cosa. Segons aquest raonament, no caldria examinar res més, tant en relació a això com a les altres coses, que el que és millor i l'òptim. Per força caldrà conèixer també què és el pitjor, perquè el saber tocant l'un i l'altre és el mateix. Mentre reflexionava sobre això, tot content, creia haver trobat, a la fi, un mestre de la causalitat en relació a l'existent d'acord amb la meva intel·ligència: Anaxàgores.(...) Doncs bé: mai no hauria cregut que, tot havent afirmat que el món és organitzat per la intel·ligència, adduís cap altra causa fora d'aquesta.(...).

Però vet aquí que, de la meva esplèndida esperança, amics, en vaig sortir ben estafat quan vaig anar veient que no li atribuïa a la intel·ligència cap causalitat en l'ordre de les coses ni recorria a ella per a res, sinó que adduïa altres causes, com ara èters, aires, aigües, i tot un munt de coses absurdes. Em va semblar, tot plegat, com si, després d'afirmar que Sòcrates fa tot el que fa amb seny, digués, en intentar exposarne les causes, que ara sóc aquí assegut perquè el meu cos està format d'ossos i tendons, i que els ossos són sòlids i tenen articulacions que els uneixen i els tendons es contreuen i s'estenen, i envolten els ossos juntament amb la carn i la pell. Així, doncs, en gronxarse els ossos en les seves juntures, els tendons es relaxen i es contreuen fent que jo pugui flexionar les meves cames, i aquesta és la raó per què jo sóc ara aquí assegut amb les cames doblegades.(...) Però trobo que dirne causes d'aquelles coses és absurd. Si hom digués que sense tenir coses semblants, és a dir, tendons i ossos i tot això que tinc, no em seria possible de fer tot allò que decideixo de fer, certament és veritat. Tanmateix, dir que faig el que faig a causa d'elles, i encara més en actuar intel·ligentment, i no a causa de l'elecció del millor, fóra un abús total de les paraules. Això voldria dir que no som capaços de distingir la causa i allò sense el qual la causa no pot actuar. I justament això és el que anomenen causa els que van com a les fosques i fent tentines, fent servir un nom que no li escau (...).

Plató, *Fedó*

7. La idea de Bé

(...) És aquesta doncs la meua manera de veure la qüestió: en el món cognoscible la darrera idea és la del Bé i amb prou feines pot ser percebuda; un cop percebuda, però cal concloure que és la causant de tot el que hi ha de recte i de bell en tots els éssers; en el món visible és ella la que va engendrar la llum i el seu sobirà; en el món intel·ligible ella és la sobirana i la fornidora de veritat i d'intel·ligència, i que cal que la contempli aquell que es proposi actuar assenyadament tant en la vida privada com en la pública.

Plató: *República*, VII

8. La idea de Bé

Aquell que no pugui distingir la idea del Bé amb la raó, tot separant-la de la resta, i no pugui travessar totes les dificultats com enmig d'una batalla, ni aplicar-se a aquesta recerca – no segons l'aparença, sinó segons l'essència – i tampoc fer la marxa per tots aquells llocs amb un raonament que no decaigui, no diràs que aquest home posseeix el coneixement del Bé en si ni de cap altra cosa bona; sinó que, si adquireix una imatge d'aquest, serà per l'opinió, no per la ciència; i que en la seva vida actual està somiant i dormint, i que baixarà a l'Hades abans de poder despertar aquí, per acabar dormint perfectament allí.

Plató: *República*

9. El mite de la caverna, Plató: *República*, L VII, 521a-517c.

–I ara deixa'm continuar amb una imatge amb la qual podem comparar quina és la nostra condició pel que fa al nostre estat d'ignorància o coneixement. Imagina uns homes en un antre subterrani, com ara una cova –amb l'entrada que s'obre vers la llum–, encadenats des de la seva infància de cames i coll de manera que han de mirar sempre endavant, sense poder girar el cap a causa de les cadenes. Suposa que darrere d'ells, a certa distància i a certa altura, hi ha un foc que els fa llum i un camí entre aquest foc i els presoners. Imagina un mur que va seguint el camí de la banda dels presoners, com els envans que fan servir els titellaires per damunt del qual mostren els seus titelles.

–M'ho imagino, va dir.

–Ara observa com al llarg d'aquest camí hi ha uns homes que transporten tota mena d'objectes i estàtues, figures d'animals fetes de fusta, de pedra i diversos materials. Alguns parlen; d'altres passen sense dir res.

–Sí que és estranya la imatge, i sí que són estranys els presoners.

–Igual com nosaltres –vaig contestar–: només poden veure les seves pròpies ombres o les dels altres, que el foc projecta en el fons de la cova.

–És cert –va dir–; ¿com podrien veure res més que ombres, si no poden moure el cap?

–¿I no és cert també que d'aquells objectes transportats d'aquella manera només podran veure'n les ombres?

–Sí –va dir.

–I si poguessin parlar entre ells, ¿no creurien que estaven parlant de coses que en realitat es troben al seu darrere?

–Certament.

–Ara a més a més suposa que la presó reproduceixi com un eco les veus de l'altra banda: ¿no creurien amb tota seguretat que, quan un dels portadors parlés, la seva veu venia de les ombres que els passen per davant?

–Sense dubte, va contestar.

– Literalment, a ells –vaig dir– la veritat no els semblaria res més que les ombres d'aquells objectes.

–Cert.

–I ara pensa què els passaria als presoners si algú els desfermava i els alliberava del seu error. Si de sobte n'obliguessin un a aixecar-se, a girar el cap i a caminar i mirar la flama, Primerament sentiria un dolor agut; l'enlluernament dificultaria la seva visió, i seria incapaç de percebre els objectes que projectaven les ombres. Doncs ara imagina que just en aquest moment li diuen que tot el que veia abans era una il·lusió, i que és ara quan està més a prop de la realitat, que ara els seus ulls s'adrecen a una existència més real, i que té una visió més clara, ¿què creus que respondria, ell? Encara més, imagina que aquest guia li va ensenyant els objectes així que van passant i li demana que els identifiqui: ¿no se sentirà confús?, ¿no creurà que les ombres que abans veia eren més veritables que els objectes que ara li mostren?

–Ben cert que sí.

–I si l'obliguen a mirar la flama directament, ¿no sentiran els seus ulls un dolor que li farà girar el cap i buscar refugi en les coses que abans podia veure, i que pensa que de debò són més clares que les coses que li mostren ara?

–És veritat –va dir.

–Més encara: imagina que l'arrossegueu contra la seva voluntat cap amunt, per una pujada abrupta i escarpada, i no l'amollen fins que no el tenen a plena llum del sol: ¿no creus que sentirà dolor i irritació? Com més s'acosta a la llum, més enlluernats queden els seus ulls, i ja no és capaç de veure res de tot això que ara li diuen que és la realitat.

–Del tot incapaç –va dir.

–S'haurà d'adaptar de mica en mica a la llum del món de dalt. El primer que podrà veure seran les ombres, després les imatges de gent i d'altres objectes, reflectides en l'aigua, i en acabat podrà mirar els objectes directament. Aleshores elevarà la vista i veurà la lluna i els astres i el cel estrellat. Doncs bé, ¿no és cert que veurà millor el cel i les estrelles de nits més que no el sol i la llum del sol de dia?

–Certament.

–Finalment serà capaç de veure el sol, no pas la seva imatge reflectida en l'aigua, sinó el sol mateix i en el seu propi lloc, no en un altre de diferent; i podrà contemplar-lo com és de debò.

–És cert.

–Aleshores anirà raonant que el sol és qui causa les estacions i els anys, i que és ell qui governa tot el que hi ha al món visible; i en certa manera és la causa de totes les coses que ell i els seus companys d'allà baix s'havien avesat a mirar.

–És clar –va dir– després de veure el sol començaria a raonar aquestes coses.

–I quan recordés la seva vella estança, i la saviesa que hi havia allà dins el cau i els seus companys presoners, ¿creus que no s'alegraria del canvi, i no planyeria en canvi la situació dels altres?

–I tant!

–I si tinguessin l'hàbit d'atorgar honors als qui fossin més vius observant les ombres passatgeres i a distingir quines solien passar seguides les unes de les altres, o les que passaven juntes, i que per això era el més llest traient conclusions sobre el futur, ¿creus que el nostre alliberat valoraria aquests honors i glòries, o que envejaria qui els posseís?, ¿no diria, amb Homer, que “és millor ser el criat pobre d'un amo pobre”, i suportar qualsevol cosa abans que pensar com pensen ells i viure d'aquella manera?

–Sí –va dir– i crec que seria capaç de suportar qualsevol pena abans d'haver de creure aquelles falsedats i viure d'aquella manera tan miserable.

–Doncs ara imagina –vaig dir– que el tornem de sobte un altre cop a la seva antiga condició: ¿no és cert que quedaria del tot enfosquit?

–Segurament –va dir.

–I si hi havia un concurs on ell hagués de competir sobre les ombres amb els presoners que no s'havien mogut del cau, mentre la seva visió encara és feble, i abans

els seus ulls no s'haguessin avesat a la foscor (tingues en compte que tardaria força a recuperar l'hàbit de veure-hi allà dins), ¿no seria ridícula la seva posició? Els altres dirien que, havent pujat tan amunt, havia tornat sense ulls, i que era millor ni tan sols pensar de pujar; i si algú intentés de deslligar-ne un altre i guiar-lo a la llum de fora, ben segur que l'agafarien i el matarien.

–No en dubtis pas –va dir.

–Doncs ara pots afegir aquesta al·legoria –vaig dir– a l'argument d'abans: la casa-presó és el món dels sentits; la llum del foc és el sol, i hauràs interpretat correctament la imatge que t'he explicat seguint els teus desitjos (ja no puc dir si bé o malament), si consideres la pujada a fora de la cova com l'ascensió de l'ànima fins el món intel·ligible, que és la meva pobra esperança. Però tan si és veritable com falsa, en opinió meua, en el món del coneixement la idea del bé es manifesta al final de tot, i es deixa veure només amb un gran esforç; i, un cop l'hem vista, també se'n desprèn que és l'autor universal de totes les coses belles i rectes, el pare de la llum i del déu de la llum en aquest món sensible, i la font immediata de la raó i la veritat en el món intel·ligible; i que aquest és el poder sobre el qual ha de fixar la seva mirada tot aquell que vulgui conduir-se racionalment tant en públic com en la vida privada.

–Hi estic d'acord –va dir–, en la mesura que puc entendre el que dius.

–Encara més –vaig dir–, no t'ha d'estranyar que els que accedeixen a aquesta visió beatífica es resisteixin a baixar novament als afers humans. Ja que les seves ànimes anhelaran per sempre món superior, i desitjaran romandre-hi sempre; desig molt natural, si ens hem de fiar de la nostra al·legoria.

EPISTEMOLOGIA (teoria del coneixement)

10. El coneixement com a record

Essent l'ànima immortal, i havent nascut moltes vegades i havent vist tant la realitat d'ací com la de l'Hades i totes les coses, no hi ha res que no tingui après: i per tant no és estrany que també sobre la virtut i sobre les altres coses sigui capaç de recordar allò que evidentment ja sabia d'abans. Perquè essent, en efecte, tota la natura homogènia, i en havent-ho après tot l'ànima, res no impedeix que qui recorda una sola cosa (i això els homes ho anomenen aprenentatge) descobreixi ell mateix totes les altres, si és home valerós i no es cansa d'investigar. Perquè investigar i aprendre, per tant, no són cap altre cosa que reminiscència.

Plató: *Menó*, 81^a

11. Argument de la reminiscència

- Ben cert, afegí Cebes reprenent la paraula, si és veritat aquell argument que tu Sòcrates acostumes a repetir sovint, segons el qual per a nosaltres aprendre no és altra cosa que recordar, llavors cal necessàriament que en un temps anterior hàgim après el que ens és recordat. Però no és possible si la nostra ànima no existia en algun lloc abans de néixer en aquesta forma humana. D'on resulta que també així sembla probable que l'ànima és immortal.

- Però Cebes, féu Simmias intervenint al seu torn, ¿quines demostracions em dones? Fes-me'n memòria, perquè en aquest instant no les recordo massa.

- Una de sola, féu Cebes, però molt bona: els homes, quan són interrogats, si se'ls pregunta bé, ells mateixos ho responen tot tal com és, i això, si no tinguessin la noció i la recta raó, no serien capaços de fer-ho. Després, si un passa a les figures geomètriques o a alguna cosa de la mateixa espècie, demostra amb la més clara evidència que això és així.

12. Argumentació: conèixer és recordar

- Veges ara, reprenqué Sócrates, si això és com ho dic. ¿Afirmem que hi ha allò que és igual, no vull dir un tros de fusta que un altre ni un roc igual que un altre ni res d'aquesta mena, sinó quelcom diferent de tot això, l'igual en si? ¿Sostenim que existeix o no?

-Ho sostenim, per Zeus, féu Símmies, però ja és prou estrany!

-Tenim la noció d'allò que és en ell mateix?

-Ben cert, va respondre ell.

-D'on traiem aquesta noció? No serà d'on dèiem ara? En veure iguals uns trossos de fusta, uns rocs, o d'altres coses; a partir d'elles ¿no ens ha vingut al pensament aquell "igual" distint d'elles? O no et sembla diferent? Considera-ho també així. ¿No passa que rocs iguals o trossos iguals de fusta, a vegades als uns semblen iguals i als altres, no?

-Ben cert

-Què, doncs? ¿Fora possible que els iguals mateixos (iguals en termes absoluts) et semblessin desiguals o la igualtat mateixa (en si) desigualtat?

-De cap manera, Sócrates.

-Perquè no són el mateix, féu ell, aquelles coses iguals i allò que és igual en si.(...) Estem d'acord, doncs, que en veure algú una cosa i pensar que allò que està mirant vol assemblar-se a una altra cosa, però li manca alguna cosa i no pot ésser igual (del tot), ans li és inferior, necessàriament el que així pensa ja havia d'haver aconseguit veure allò al qual diu que això s'assembla, i que li resulta inferior.

-Necessàriament. (...)

-Calia, doncs, que prèviament haguéssim conegut l'igual, abans d'aquell instant en què, en veure per primera vegada coses iguals, hem pensat que totes elles tendien a ésser com l'igual (en si), però no hi arribaven.(...)

-Així, doncs, abans de començar a veure, a sentir o a servir-nos dels altres sentits, calia que d'una manera o altra posseíssim la noció d'allò que és igual en si mateix, sabent què és, si hi havíem de referir les coses iguals objecte de les nostres sensacions i constatar que totes elles aspiren a assemblar-s'hi, però li són inferiors. (...)

-Perquè el nostre argument, ara, no ateny pas més l'igual en si mateix, que el bell, el just, el bo i, com anava dient, tot el que marquem amb el segell de "allò que és" en ell mateix (...) de tal manera que ens cal haver adquirit les nocions de totes aquestes coses abans de néixer. (...)

Però, si suposo que l'havíem adquirida abans de néixer, i en néixer la vam perdre i, finalment, aplicant els sentits a les coses, recuperem aquelles nocions que ja abans havíem tingut, allò que anomenem aprendre ¿no seria recuperar un coneixement ja familiar i, per tant, la paraula justa seria recordar?

Plató: *Fedó* 74^a-75e

13. —Així doncs, Símmies —féu Sòcrates—, si, tal com hem repetit una vegada i una

altra, existeix el bell, el bé i tota mena d'essència semblant, i a aquesta essència referim

tot el que ens ve pels sentits; i si hem descobert que es tracta de quelcom que ja era abans

en nosaltres i que hem de comparar les coses sensibles amb ella, ¿no és necessari que

existeixi també la nostra ànima ja des d'abans del naixement, juntament amb aquestes essències? Si això no fos així, ¿no quedaria sense força l'argument que havíem considerat?

Però si és així, ¿no hi ha la mateixa necessitat que tant aquestes essències com les nostres ànimes existeixin abans que nosaltres naixem, i que si no existeixen les unes tampoc no existiran les altres?

PLATÓ, *Fedó*

14. La filosofia com a impuls eròtic

Ni tampoc se li apareixerà aquesta bellesa en forma d'un rostre ni d'unes mans ni de qualsevol altra cosa de què participa un cos, ni com a raonament, ni com una ciència, ni com existent en una altra cosa, per exemple, en un ésser viu, a la terra, al cel o en algun altre, sinó la bellesa en si, que és sempre amb si mateixa específicament única, mentre que totes les altres coses participen d'ella d'una manera que el naixement i mort d'aquestes no li causa ni augment ni disminució, ni li passa absolutament res. Per tant, quan algú puja a partir de les coses d'aquest món mitjançant el recte amor dels joves i comença a albirar aquella bellesa, es pot dir que toca gairebé la fi. Doncs aquest és justament el recte mètode d'apropar-se les coses de l'amor o de ser conduït per un altre: començant per les coses belles d'aquí [d'aquest món] i servint-se d'elles com d'esglaons anar ascendint contínuament, sobre la base d'aquella bellesa, d'un sol a dos i de dos a tots els cossos bells i dels cossos bells a les belles normes de conducta, i de les normes de conducta als bells coneixements, i partint d'aquests acabar en aquell coneixement que és coneixement no d'una altra cosa sinó d'aquella bellesa absoluta, perquè conegui per fi el que és la Bellesa en si. En aquest període de la vida, estimat Sòcrates, més que en cap altre, li val la pena a l'home viure: quan contempla la Bellesa en si. Si mai arribes a veure-la, et semblarà que no és comparable ni amb l'or ni amb els vestits, ni amb els joves i adolescents bells, davant la seva presència ara et quedes extasiat i estàs disposat, tant tu com molts altres, per tal de poder veure l'estimat i estar sempre amb ell, a no menjar ni beure, si fos possible, sinó únicament a contemplar i estar en la seva companyia. Què hem de imaginar, doncs, si li fos possible a algun veure la bellesa en si, pura, neta, sense barreja i no infectada de carns humanes, ni de colors ni, en definitiva, de moltes altres foteses mortals, i pogués contemplar la divina Bellesa en si, específicament única? És que creus que és vana la vida d'un home que mira en aquesta direcció, que contempla aquesta bellesa amb la qual cosa cal contemplar-la i viu a la seva companyia? O no creus que només llavors, quan vegi la bellesa amb el que és visible, li serà possible engendrar, no ja imatges de virtut, en no estar en contacte amb una imatge, sinó virtuts veritables, ja que està en contacte amb la veritat? I a qui ha engendrat i criat una virtut veritable, no creus que li és possible fer-se amic dels déus i arribar a ser, si algun altre home pot ser-ho, immortal també ell?

Plató, *Convit*, 212 b

15. Les matemàtiques i el coneixement de la veritat

—Per tant, és obvi que, si la geometria ens obliga a contemplar l'essència, convé que l'acceptem. I que, ben al contrari, no l'acceptem si no va més enllà de les coses que canvien.

—Això està ben dit.

—Doncs bé —vaig agregar—, no crec que cap dels experts en geometria, per poca pràctica que hi tingui, pugui dubtar que aquesta ciència tracta de coses que no es corresponen

amb allò que diuen aquells que la practiquen.

—Com? —va preguntar.

—Diuen moltes coses que per força resulten ridícules, ja que parlen com si realment

manipulesin els objectes i com si les seves paraules només tinguessin una finalitat pràctica,

tot adornant el seu llenguatge amb termes com ara «quadrar», «perllongar» i «afegir». I, no obstant això, tota aquesta ciència es dirigeix fonamentalment al coneixement.

—Sí, és ben cert —va dir.

—No voldràs convenir també en el que vaig a dir-te ara?

—En què?

—Que aquesta és una ciència del coneixement de l'ésser, però no d'allò que està subjecte al canvi i a la mort.

—Conforme en tot amb això —va dir—, doncs, sens dubte, la geometria és una ciència del que sempre és.

—Per tant, benvolgut amic, conduirà l'ànima cap a la veritat i disposarà la ment del filòsof perquè elevi la seva mirada cap a dalt en lloc de dirigir-la a les coses de baix, que

ara contemplem sense haver de fer-ho.

PLATÓ. *República*, 526

16. Tipus de coneixement: La línia i els quatre tipus de realitat

—Ara agafa una línia tallada en dues parts desiguals que representaran l'espècie visible i la intel·ligible, i torna a tallar cada part en dues parts també desiguals; així obtindràs d'una banda la part clara i de l'altra la fosca de cada espècie. En una de les seccions de l'espècie sensible, hi posarem les imatges; anomeno imatges, en primer lloc, les ombres, i després les figures reflectides en l'aigua i en tota superfície llisa, compacta i brillant, ¿m'entens?

—Sí.

—En l'altra secció trobaràs els objectes dels quals provenen aquestes imatges, és a dir, els animals, les plantes, les coses naturals i les que fa l'home.

—D'acord.

—¿Potser voldràs admetre, doncs, que les dues parts d'aquesta divisió tenen diferents graus de veritat, i que la relació de la còpia a l'original és la mateixa que la de l'opinió al coneixement?

—No hi tinc cap inconvenient.

—Vegem ara com dividirem la part intel·ligible. En la primera, l'ànima fa servir, com a imatges, les coses que abans eren imitades. A més, procedirà a partir d'hipòtesis, no per pujar al principi, sinó per baixar a les conclusions. En l'altra part va de les hipòtesis cap al principi independent. Ara prescindirà de les imatges tot procedint únicament amb les idees considerades en elles mateixes.

—Ara sí que no t'entenc, Sòcrates.

—Ho entendreàs millor tot d'una: ja saps que els geòmetres i els aritmètics suposen dues classes de números: els parells i els senars; les figures, tres classes d'angles, i així amb tota la resta, en les diferents branques de la ciència; donen per sabudes aquestes suposicions sense provarles, ni a ells mateixos ni als altres; i així, partint d'aquestes hipòtesis, avancen de forma consistent fins a la conclusió que volien demostrar.

—Ja ho veig.

—Sabràs també que fan servir figures visibles en els seus arguments, però no per pensar en elles, sinó en allò que representen. Per exemple, en tractar del quadrat i la diagonal, no tenen al cap el dibuix que han fet, sinó el quadrat en si. (...) Els geòmetres fan servir els dibuixos com a imatges de les veritables figures, que solament podem veure amb la ment.

—Es cert.

—Aquesta és, doncs, la primera classe dels objectes intel·ligibles. Per arribarhi, l'ànima ha de fer servir hipòtesis (no per arribar a un primer principi, perquè no pot anar més

- enllà de les hipòtesis que ha fet), i emprant com a imatges els objectes sensibles, que, per comparació les seves ombres i reflexos són més clars.
- Ja veig que et refereixes a la geometria i les ciències afins.
  - Sens dubte comprendràs ara la segona classe de coses intel·ligibles, a les quals la raó arriba amb el poder dialèctic, sense considerar les hipòtesis com a principis, sinó com a simples suposicions, és a dir, com a esglaons per elevar-se fins al primer principi independent de tota hipòtesi. Un cop haurà arribat en aquest principi, baixarà fins a la conclusió per una escala de deduccions sense interrupció, fent servir només idees pures, sense res de sensible, del començament al final.
  - T'entenc, Sòcrates, però no del tot. El tema és realment important, i pel que sembla, es tracta d'afirmar que és més clara la visió d'allò intel·ligible i del ser adquirida pel poder dialèctic que no pas la que proporcionen les arts. Aquestes per força han de servir-se d'hipòtesis considerant-les com a principis, i per bé que s'ha d'utilitzar la intel·ligència, no pas els sentits, si no arriben a un principi i sempre recolzen en hipòtesis, no arribaran de debò a l'intel·ligible que sí necessita un principi. Crec que anomenes enteniment, però no pur coneixement, el discurs dels geomètres i els altres científics, perquè poses l'enteniment entre l'opinió i el pur coneixement.
  - M'has entès del tot. Aplica ara a aquestes quatre classes d'objectes les quatre operacions diferents de l'ànima: a la primera, el coneixement pur; a la segona, l'enteniment; la creença, a la tercera, i la conjectura, a l'última. I concedeix a cadascuna d'aquestes formes de conèixer tanta evidència com els seus respectius objectes participen en la veritat, de manera proporcional.

Plató, *La República*, VI (510a-511e)

17. Coneixement i purificació de l'ànima

Mentre tinguem cos i la nostra ànima estigui barrejada amb les seves misèries, no podem tenir mai l'objecte del nostre desig d'una manera satisfactòria – i aquest objectiu, ho diem sense donar-hi més voltes, és la veritat. Efectivament, el cos ens produeix mil preocupacions per la necessitat que tenim de cuidar-lo i, si ens posem malalts sentim que ens torba la recerca de la felicitat. (...) I També per culpa seva no trobem temps per filosofar. (...) En canvi, està demostrat que, si alguna vegada hem de saber alguna cosa netament, caldrà que prescindim del cos i que considerem amb l'ànima en si mateixa les coses en si mateixes. Aleshores, obtindrem amb seguretat allò que de què afirmem estar enamorats: la saviesa. I això passarà quan hàgim mort, com el raonament mostra, però no mentre visquem. (...) I així, mentre visquem, la millor manera d'acostar-se el màxim possible al saber serà sens dubte evitar l'associació i el tracte amb el cos, tret d'un cas de força major, sense deixar-nos contaminar per la seva naturalesa i conservant-nos nets del seu contacte fins a l'hora en què la divinitat decideixi alliberar-nos. I així, estant nets de la insensatesa del cos, assolint la puresa, serem admesos sens dubte en la companyia d'éssers semblants a nosaltres, i coneixerem nosaltres mateixos tot el que és pur; que en això consisteix, probablement, tot allò veritable. No ser pur i pretendre malgrat tot captar allò que és pur em temo que no ens és permès.

Plató: *Fedó*,

66d

ÀNIMA / ÈTICA / POLÍTICA (teoria moral i política)

18. Demostració de la immortalitat de l'ànima

L'ànima és immortal, perquè allò que es mou a si mateix és immortal, mentre que allò que mou una altra cosa i és mogut per un altre té un punt final en el seu moviment i en la vida. Per tant, només allò que es mou a si mateix i no se separa de si mateix continua movent-se constantment i és, a més, l'origen i el principi de moviment de les altres coses que es mouen. Ara bé, el principi no és generat, perquè per força tot arriba a ser a partir d'un principi, però el principi mateix, com a principi, no arriba a ser a partir de cap altra cosa. D'altra banda, si no és generat, tampoc no serà mortal, perquè si el principi morís, ja no naixeria res, vist que tot ha de néixer d'un principi. Així, tot allò que es mou a si mateix és principi de moviment i no pot néixer ni morir; si no, el cel i tota generació caurien, s'aturarien i mai més no tindrien un principi a partir del qual poguessin tornar a ser. Un cop demostrada la immortalitat d'allò que es mou a si mateix, ja no tindrem inconvenient a admetre que l'essència de l'ànima consisteix justament en això. El cos, en efecte, que rep de fora el moviment, és inanimat; en canvi, allò que el duu a dins i el rep de si mateix és animat, perquè l'essència de l'ànima és això. Si això és cert, si allò que es mou a si mateix és l'ànima, per força haurà de ser no nascuda i immortal.

Plató: *Fedre*,

245cde

19. El mite del tir alat

És, doncs, semblant l'ànima a certa força natural que manté units un carro i el seu auriga, sostinguts per ales. (...) En primer lloc, tractant-se de nosaltres, el conductor guia una parella de cavalls; després, dels cavalls, l'un és bell, bo i constituït d'elements de la mateixa índole, l'altre està constituït d'elements contraris i és ell mateix contrari. En conseqüència, en nosaltres és necessàriament dura i difícil la conducció.

(...) Tota ànima (...) quan és perfecta i alada, vola per les altures i administra tot el món, en canvi, la que ha perdut les ales és arrossegada fins que s'apodera d'alguna cosa sòlida on s'estableix prenent un cos terrestre que sembla moure's a si mateix a causa de la força d'aquella, i aquest tot, ànima i cos units, es diu ésser vivent i té el sobrenom de mortal. (...) Considerem la causa de la pèrdua de les ales, i per la qual se li desprenen a l'ànima. És com el que segueix.

La força de l'ala consisteix, naturalment, a portar cap amunt el pesat, elevant-se per on habita la raça dels déus. (...) Ara bé: el diví és bell, savi, bo, i tot el que és d'aquesta índole, és a dir, doncs, el que més alimenta i fa créixer les ales; en canvi, allò vergonyós, allò dolent, i totes les altres coses contràries a aquelles, les consumeix i les fa morir...

Plató, *Fedre*, 246 d

20. La virtut com a ordenació de les parts de l'ànima

-Les coses sanes produeixen salut, crec jo, les malalties, malaltia.

-Sí.

-I el fer coses justes no produeix justícia i l'obrar injustament injustícia?

-Per força.

-I el produir salut és disposar dels elements que hi ha al cos de manera que dominin o siguin dominats entre si d'acord amb la naturalesa, i el produir malaltia és fer que es manen o obeeixin els uns als altres contra natura.

-Així és.

- ¿I el produir justícia -vaig dir- no és disposar els elements de l'ànima perquè dominin

o siguin dominats entre si d'acord amb la naturalesa, i el produir injustícia, el fer que es manen o obeeixin els uns als altres contra natura?

-Exactament -va replicar.

-Així, doncs, segons es veu, la virtut serà una certa salut, bellesa i benestar de l'ànima, i el vici, malaltia, lletjor i flaqueza d'aquesta.

-Així és.

- ¿I no és cert que les bones pràctiques porten a la consecució de la virtut i les vergonyoses a la del vici?

-Per força.

Plató. República, 517

21. La virtut de la Justícia

La justícia, efectivament, no es limita a les accions externes dels homes, sinó que ordena el seu interior i no permet que cap part de l'ànima faci res que no li pertoca, i prohibeix que unes parts interfereixin en les funcions de les altres. Vol que l'home ordeni les funcions que li són pròpies, que sigui amo d'ell mateix i que estableixi un ordre i concòrdia entre les tres parts tot fent que hi hagi un acord perfecte entre elles, igual que entre els tres tons extrems de l'harmonia, l'octava, el baix i la quinta i els altres tons entremig. Un cop haurà lligat els elements que la componen a fi que de la unió resulti un tot ben ordenat, vol que l'home, tant si es dedica a acumular riquesa, a tenir cura del cos, a la vida pública o a la privada, anomeni just tot allò que crea i manté aquest bon ordre, i prudència, el saber que governa les accions; i que anomeni injust tot allò que destrueixi aquest ordre, i ignorància, l'opinió que governa aquest tipus d'accions. (...) Ara em sembla que hem d'examinar la injustícia. ¿Què més pot ser, sinó una sedició de les parts de l'ànima, que s'extralimiten entrant en el que no els incumbeix, usurpant atribucions que no els pertanyen; una sublevació de la part contra el tot que vol apoderarse d'una autoritat que no li correspon, perquè per naturalesa ha d'obeir a allò que per naturalesa ha de manar? D'aquí, d'aquest desordre, d'aquest capgirament, neixen els excessos i la injustícia, la ignorància i la covardia: en un mot, els vicis.

Plató: República, llibre IV.

22. —[...] Un home serà just si observa el principi que hem exposat tantes vegades.

—Així és.

—I què? —li vaig dir—. Hi ha alguna cosa que enfosqueixi la nostra visió de la justícia i que faci que sembli diferent de la que se'ns ha revelat a la ciutat?

—No ho crec —va dir.

—Hi ha una manera —vaig observar— d'assegurar-nos-en completament, si és que encara hi ha algun dubte en la nostra ànima: n'hi haurà prou amb comparar-la amb certes nocions corrents. Per exemple, suposem que a la ciutat o a l'home que per naturalesa i criança s'hi assembla, se li confiés una certa quantitat de diners. Ens semblaria que aquest home se n'apropriaria? [...]

—No.

—I, per tant, no estarà el nostre home ben lluny de cometre sacrilegis, robatoris o traïcions privades o públiques contra els amics o contra les ciutats?

—Ben lluny. [...]

— I la causa de tot això no és que cada part de la seva naturalesa fa el que li toca, tant pel que fa a governar com pel que fa a obeir?

—Aquesta n'és la causa i no una altra cosa.

—Tractaràs, doncs, d'esbrinar si la justícia és una cosa diferent d'aquesta virtut que produeix tals homes i tals ciutats?

—No, per Zeus —va dir.

—Hem acomplert del tot, doncs, el nostre somni: aquell pressentiment que ens deia que, quan anéssim fundant la nostra ciutat, podríem, amb l'ajut d'algun déu, trobar un cert principi i imatge de la justícia.

—Ben cert.

—Teníem, efectivament, Glaucó, una certa semblança de la justícia, que, per això, ens ha estat de profit: el principi que qui per naturalesa és sabater ha de fer sabates i no una altra cosa, i qui és constructor, construccions, i així tots els altres.

—Així sembla.

—I en realitat la justícia sembla que és això, però no pel que fa a l'acció exterior de l'home, sinó a la interior sobre si mateix.

PLATÓ. *La República*,

IV

23. La verdadera política

No fundem una ciutat amb mires que hi hagi una sola classe extraordinàriament feliç, sinó perquè volem que ho sigui al màxim tota la ciutat. I creiem que principalment en una ciutat així trobaríem la justícia, i, altrament, que en una ciutat de més mal viure trobaríem la injustícia; i, en haver-ho acceptat, podríem decidir el que fa tant temps que recerquem. Doncs ara formem d'acord amb la nostra opinió una ciutat feliç no posant diferències i fent feliços només uns quants, sinó fent feliç la nostra ciutat sencera

Plató: *República*, IV, 420 b-c

24. Isomorfisme ànima-polis

Així, doncs —vaig dir—, hem arribat a port, amb molt d'esforç, i ens hem posat d'acord que les mateixes classes que hi ha a la ciutat estan també en l'ànima de cadascun, i en nombre igual.

—Així és.

—No és també necessari, doncs, que de la mateixa manera que era sàvia la ciutat, i pel mateix principi que ho era, així mateix, sigui savi també l'individu?

—Per què no?

—I que de la mateixa manera i pel mateix motiu que és valent l'individu, ho sigui també la ciutat, i que el mateix passi en tot el que fa referència a la virtut?

—Així ha de ser per força.

—I, per tant, Glaucó, direm que un home és just de la mateixa manera que dèiem que era justa la ciutat.

—També això és totalment necessari.

—Per altra banda, no hem oblidat que la ciutat era justa perquè cadascuna de les seves tres classes hi feia allò que li era propi.—No crec que ho hàgim oblidat.—Així, doncs, hem de tenir present que cadascun de nosaltres només serà just i farà allò que ha de fer, si cadascuna de les parts de la seva naturalesa fa allò que li és propi.

Plató, *República*, IV

25. La ciència i la política

—Si algú no és capaç de discernir amb la raó la idea de bé, distingint-la de totes les altres, ni de triomfar, com en una batalla, sobre totes les dificultats, esforçant-se per fonamentar les demostracions no en l'aparença sinó en l'essència de les coses per poder refutar al final totes les objeccions, ¿no diràs d'ell que no coneix

el bé en si ni cap altra cosa bona, sinó que, fins i tot en el cas que assoleixi alguna imatge del bé, ho farà per mitjà de l'opinió, però no de la ciència? [...]

– Sí, per Zeus! –va exclamar–. Diré tot això i amb totes les meves forces.

– Aleshores, si algun dia has d'educar realment aquells fills que ara imagines criar i educar, no els permetràs, crec jo, que siguin governants de la comunitat i dirigeixin els assumptes més importants mentre estiguin privats de raó, com si fossin línies irracionals.

– No, en efecte –digué.

– ¿Els prescriuràs, doncs, que es dediquin particularment a aquella disciplina que els faci capaços de preguntar i respondre amb la més gran competència possible?

– Els ho prescriuré –va dir–, completament d'acord amb tu.

– ¿I no creus –vaig dir– que tenim la dialèctica en el lloc més alt dels nostres ensenyaments i que no hi ha res que pugui posar-se amb justícia per damunt d'ella, i que ella és com el cim de tot ensenyament?

Plató, *República*, 534c

26. L'obligació dels savis

– Com a fundadors de la ciutat –vaig dir jo–, hem d'obligar els homes de naturalesa privilegiada a dedicar-se al coneixement que hem definit com el més sublim, contemplant

el bé en si mateix i elevant-se fins a ell per aquest camí aspre de què hem parlat; però després que hagin arribat a aquest punt i hagin contemplat el bé durant cert temps, guardem-nos de permetre'ls el que avui se'ls permet.

– Què?

– No consentirem que es quedin en aquesta regió superior –vaig dir–, negant-se a baixar de nou a la vora dels desgraciats captius, per prendre part en els seus treballs i

en els seves cerimònies, tant si són de poca vàlua com de molta.

– Però haurem de ser tan durs amb ells? –va preguntar–. Per què hem de condemnar-los a una vida miserable quan poden gaudir d'una vida més agradable?

– Tornes, benvolgut amic –vaig dir–, a oblidar que la llei no ha de proposar-se per objecte la felicitat d'una determinada classe de ciutadans amb exclusió de les altres,

sinó la felicitat de tot l'Estat; que, amb aquesta finalitat, unint en harmonia els interessos

de tots els ciutadans, s'ha de procurar, per mitjà de la persuasió o de l'autoritat, que es donin els uns als altres tot el suport amb què poden servir la comunitat; i que, en formar

amb cura ciutadans com aquests, no es pretén deixar-los lliures perquè facin de les seves facultats l'ús que els vingui de gust, sinó servir-se d'ells amb la finalitat de fortificar

els llaços de l'Estat.

PLATÓ. *República*, 519

27. Una crítica a la democràcia

Plató, *República*. 493a. –Imagina un home que hagués observat els moviments instintius i els apetits d'un animal gros i robust, el punt per on se li podrà aproximar i tocarlo, quan i per què s'enfurisma o es calma, quina veu produeix en cada avinentesa, i quin to de veu de l'home l'amanseix o l'irrita; i que, havent après tot això amb temps i experiència, formés una ciència que volgués ensenyar, sense fer servir cap regla per discernir el que hi ha en aquests hàbits i apetits d'honorable, bo i just, del que és vergonyós, dolent i injust; conformant-se en els seus judicis amb l'instint de

l'animal, anomenant bo tot allò que l'afalaga i li produeix plaer, i dolent, tot allò que l'irrita; i just i bell, tot allò que satisfà les necessitats de la naturalesa, sense fer cap altra distinció perquè no sap la diferència essencial que hi ha entre el que és bo en si i el que es bo relativament, diferència que no ha conegut mai ni es troba en condicions de fer-la conèixer als altres. ¿No et semblaria veritablement ridícul un mestre així?—Sí.— ¿I no és aquesta, fil per randa, la imatge dels que fan consistir la saviesa en el fet de conèixer què desitja la multitud aplegada en les assemblees, què li agrada en pintura, en música, en política?

Plató, *República*.

493a.

